

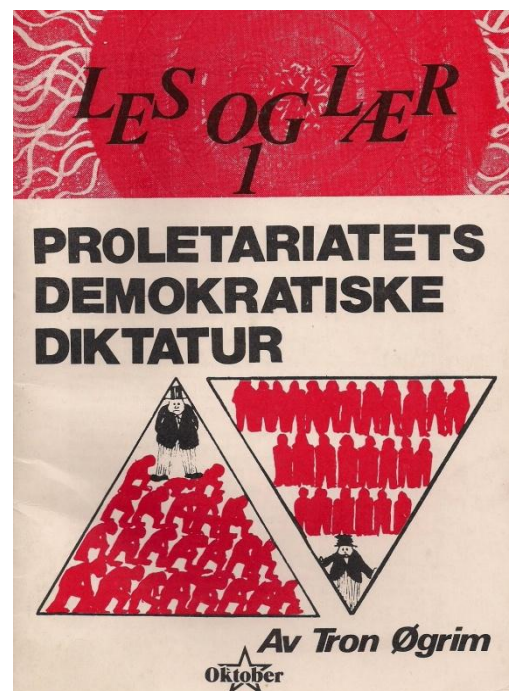
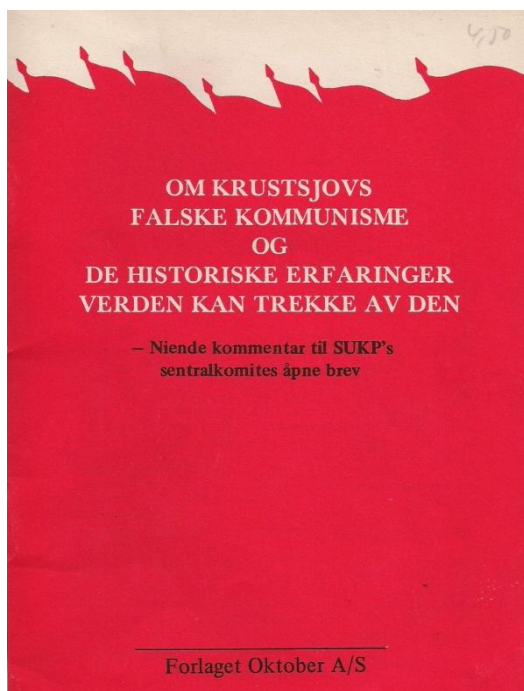

Børges Blue corner

BBC 15: FRED ER EI DET BESTE, MEN AT MAN NOGET VIL

Det siste året eller to har jeg hatt noen opplevelser som har fortalt meg at det norske, atferdsanalytiske miljøet ikke er den harmoniske familien som jeg lenge hadde inntrykk av. Jeg var også inne på dette i noen BBC-er i vår og i sommer. Dette er ikke bare negativt. Går vi riktig langt tilbake, til da atferdsanalysen i Norge hadde sin barndom på 1970-tallet, var det vel nærmest tale om en sekt med utspring i noen få utdanningsmiljøer. Jeg har også kalt det norske atferdsanalytiske miljøet på den tiden for psykologiens svar på AKP-m-l. For yngre lesere kan jeg fortelle at det siste står for Arbeidernes kommunistparti marxist-leninistene, stiftet i 1973 og forgjenger for dagens noe mer moderate Rødt. Dette var et nokså spesielt parti som ikke minst stilte strenge krav til medlemmenes livsstil, og slo ned på kreti og pleti "avvik". Rusmidler svekket revolusjonen, som selvfølgelig måtte være væpnet, og var like bannlyst som det var borgelig og dekadent. Derimot å leve i en kjernefamilie og få barn, helst en god del, om enn ikke så mange som Smiths venner, styrket revolusjonen – familien var en "revolusjonær celle". Norge var i det hele tatt temmelig spesielt på den tiden, ikke minst ved at knapt noen andre vestlige land hadde et så sterkt kinavennlig kommunistparti. På høyskoler og universiteter sto partiet sterkt, selv om det var på promillenivå ellers. I Europa var Albania det store forbildet. Under en sommerleir som AKP-m-l hadde i 1976, tror jeg det var, fikk barna lage demonstrasjonstog. Én av parolene var "Vi vil ha det som barna i Albania". Dét hadde de nok god bakgrunn for å ønske! La meg nevne at den svært så engasjerte Aslak Sira Myhre vokste opp i dette miljøet.

Publikasjonen til venstre er et eksempel på hvor ekstremt opptatt av teori dette miljøet var. Den til høyre er stort sett en hyllest av demokratiet i Albania, ikke minst av hvordan arbeiderne hadde kontroll over fabrikkene. Legg merke til at utgiver er Oktober, på den tiden AKP-m-ls eget forlag, i dag kjent for salgssuksesser som Min Kamp. (Jeg ville for øvrig heller ha lest de to avbildete publikasjonene på nytt, enn tøvnet fra Knausgaard. Mannen virker komplett uinteressant!)

AKP-m-l sto nok relativt sterkt innenfor det atferdsanalytiske miljøet, og atferdsanalyse falt visst lenge i smak innenfor AKP-m-l. En viktig grunn til det siste var nok atferdsanalysens miljøorientering, som i alle fall kan ha noen generelle fellestrekk med historisk materialisme innenfor kommunistisk ideologi. Kommunister og atferdsanalytikere delte nok også en til en viss grad interessen for å fordype seg i teori og filosofi. Et annet fellestrekk finnes vel også: Det er neppe til å stikke under stolen at det innenfor det atferdsanalytiske miljøet var en og annen "kader", som er et ord for en ledende, lærd person, ofte innenfor en revolusjonær bevegelse, særlig kommunistisk. I den forbindelse er det vel ikke galt å si at en og annen som har brukt atferdsanalytiske begreper, har sett seg over skulderen for å se om noen sto klar til å korrigere. Jeg vet om et ekteskap som gikk i oppløsning angivelig fordi den ene hele tiden korrigerste språket til den andre når de kom inn på psykologiske temaer, og det skjer jo ganske ofte...

Jeg har imidlertid latt meg fortelle at AKP-m-l etter hvert offisielt avviste atferdsanalysen, særlig fordi den ikke kunne forklare indre motsetninger(!). Hvis jeg har problemer med å redegjøre nøye for historisk materialisme, gir jeg *i alle fall* opp å forklare indre motsetninger. Det betyr *neppe* det dere kan tro at det betyr! Jeg ser heller ikke bort fra at forholdet også kjølnet fordi noen fikk det for seg at borgerskapet og monopolkapitalen kunne bruke atferdsanalysen til å undertrykke arbeiderklassen. Og det *kan* jo atferdsanalyse selvfølgelig brukes til...

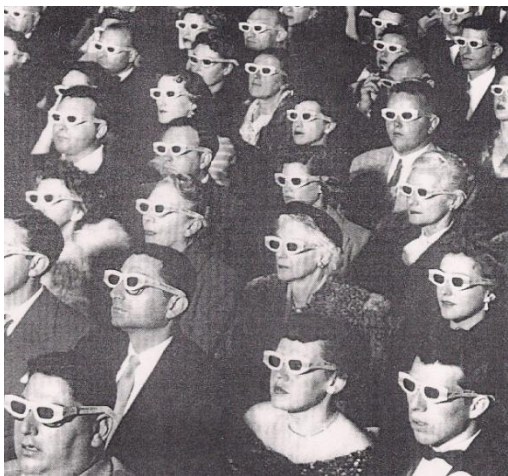

For balansens skyld må det sies at AKP-m-l ikke var den eneste spesielle politiske bevegelsen på den tiden. Vi hadde også Norsk Front, med leder Erik Blücher som er avbildet til høyre. Mens AKP-m-l gladelig hadde latt Stalin overta, hadde kanskje Norsk Front ønsket Hitler velkommen. Så vidt jeg vet, var det ingen link mellom atferdsanalytikere og Norsk Front...

Etter hvert roet ting seg, og norsk atferdsanalyse begynte å slå rot i mer normale miljøer. Lenge har vi stort sett utgjort et tverrsnitt av det norske folk, og har vel ikke så mye mer felles enn at vi bruker og er opptatt av atferdsanalyse. Uten å ha noe stort belegget i forskning, mener jeg likevel at norske atferdsanalytikere har noen fellestrekk, det vil si noen verdier og holdninger som er mer utbredt blant oss enn blant nordmenn flest. Jeg gjør et kjapt forsøk: Vi er praktisk orienterte, og tror ikke at en løsning blir bedre jo lenger tid det tar å komme fram til den. Vi ser på hva folk gjør i praksis, vel så mye som på hva folk sier at de gjør. Vi tar ikke alt for god fisk, og kan "se bak" hva en handling skal være uttrykk for, uten å være mistenksomme. Derfor kan vi ignorere den såreste gråt, bare vi er sikre nok på at

personen, også et lite barn, er ute etter å få dekket noe annet enn sine mest grunnleggende behov der og da. De fleste av oss er gode oppdragere. Men alt dette er jo nokså knyttet til behandling og opplæring. En spesiell livsstil utover dette har jeg vansker med å identifisere, og at vi skal være verre enn andre til å feste, synes jeg er dypt urettferdig...

Alt i alt er jeg glad for at atferdsanalytikere enda mindre enn før er en ensartet masse. Jeg ser ingen grunn til at atferdsanalyse skal være noen rettesnor for livet generelt, som en annen livsfilosofi eller religion. Tvert om har variasjon flere fordeler: For det første gjør det oss mer levedyktige, ved at det gir oss mer å spille på. Det øker rett og slett sjansen for at noen av oss kan tilby løsninger som etterspørres, og på en *måte* som etterspørres – folk er også opptatt innpakning og form, ikke bare av selve løsningen. For det andre er det mindre fare for at vi får fordommer mot oss, slik tilfellet langt lettere vil være hvis vi har stereotype og dermed forutsigbare holdninger særlig til praktiske løsninger. Variasjon er som kjent råmaterialet for seleksjon og evolusjon, ved at det gir bedre muligheter for å ha noe å bygge videre på. Hvis alle er like, og dårlige, ligger vi tynt an som gruppe, eller ”art” – vi utrykkes.

Samme hvor mye man måtte ha det som ideal å opptre samlet, kan disse situasjonene neppe være ideelle når det gjelder balansen mellom enhet og mangfold.

For den saks skyld er det faktisk lov å mene at en person er en drivende god atferdsanalytiker, men står en selv nokså fjernt rent personlig. Om jeg tenker på noen spesielle? Dét kan være, men det holder jeg for meg selv. Det er lettere å nevne personer som er elendige atferdsanalytikere, men som rent personlig er på øverste hylle, for dét er mange!

Over til noe annet. Jeg var så vidt inne på oppdragelse. Dét har jo vært et tema så lenge mennesket har eksistert, og er i dag en av de viktigste grunnene til at småbarnsforeldre går fra hverandre. Konflikter i ekteskapet var som kjent mindre vanlig før i tiden – fram til 1891 var det lov for mannen å banke kona, riktig nok innen visse grenser. I alle fall var det færre skilsmisser. I forbindelse med fysisk avstraffelse og annen elendighet, var jeg i jula en av mange som gikk på kino og så filmen om Bastøy, norgeshistorie som mange bør få med seg. Som de fleste vet, var Bastøy et skolehjem på ei øy utenfor Horten, for ”forsømte gutter”. Kriteriene for inntak var tilpasningsvansker, atferdsproblemer, omsorgssvikt, ikke ulikt dagens institusjoner innenfor barnevernet, særlig de som skal være alternativ til fengsel. Den som tror at jeg nå skal komme med en tirade med skryt av hvor fantastisk mye bedre vi atferdsanalytikere kunne ha gjort det, må tro om igjen. Mange er gode til å oppdra barn og unge, også en god del av dem som er ute å kjøre, selv om vi atferdsanalytikere kan være gode å ha særlig i de mer spesielle tilfellene. Det er vel ingen overraskelse at det var lite positiv forsterkning, både sosial og materiell, å få for de stakkars guttene fra åtte til 18 år som ble sendt til Bastøy. Fokus var i stor grad på straff, og ”Legemlig refselse med slag af birkeris, indtil 12 slag paa den blottede bag”, som det het, var nok en viktig del av dagens orden.

Ungene skulle straffes, kanskje også for å vise foreldre og andre hvordan det gikk når man fikk barn som man ikke kunne ta seg av, for at de ikke skulle få barn som de ikke kunne ta seg av, eller noe i den retning. Filmens tema er jo også hvordan den aversive behandlingen, og fraværet av positiv forsterkning, bygger seg opp til et ekstremt eksempel på motkontroll i form av et opprør som artet seg som rene borgerkrigen. Da jeg så filmen, må jeg imidlertid innrømme at jeg ikke kunne dy meg for å tenke på hvilke ekstreme forskjeller temmelig enkle og banale former for forsterkning kunne ha utgjort.

Fra en av sovesalene på Bastøy. Neppe særlig mye "natt, da"-kos der før lyset ble skrudd av om kvelden Personalet kalte ikke guttene ved navn, men ved betegnelser som "C1" og "C15", som lyder mer som kjemiske stoffer. Hvis det var 20 gutter på salen, sa de kanskje bare "God natt, A1-20" eller noe sånt, for å effektivisere, uten at jeg har satt meg inn i Bastøys leggerutiner.

Alt dette forhindrer meg ikke i å være litt uenig i noe av det som nok blir oppfattet som filmens budskap, nemlig at bastøyguttene hadde det så mye verre enn alle andre barn og unge på den tiden. Jeg istemmer ikke denne oppfatningen fullt ut, og mener at en god del barn og unge hadde det minst like ille! Eller rettere sagt: Jeg *vet* det, noe jeg neppe er alene om.

Når jeg er på mine hjemtrakter, besøker jeg ofte en mann som i dag er 91 år. Jeg kjente også veldig godt hans søster. Hun var født i 1905, i en låve, etter at foreldrene hadde kommet over fjellet fra Telemark til Rogaland. Under de kummerligste forhold ble det født ei livskraftig jente som etter en del omstreifing vokste opp i Sola like sør for Stavanger. Faren levde av gårdsarbeid og av å lage blikktøy. Om sommeren var det på reiselivet. De fikk lov å sette opp et hus, med jordgulv. Sju år gammel falt hun mot en bømme og slo nesen. Det gikk vondt i såret, og penger til doktor var det ikke. Resultatet ble at nesen forsvant i såret, og resten av livet bar hun det nedverdiggende navnet Nasalauså blant dem som ikke kjente henne personlig, og det var mange. Etter at nesen ble borte, gjemte foreldrene henne bort når det kom fremmede – de ville ikke vise fram en slik datter. En gang fortalte hun at hun ble sendt til Sandnes for å tigge da hun var 11 år. Da hun kom dit, skitten og fæl, skjønnte hun ingenting. Folk var fint kledde, og det var flagg og korpsmusikk. Barn ertet henne for hvordan hun så ut, og hun løp gråtende halvannen mil hjem. Da hun kom hjem, fortalte moren at det var 17. mai. I ca. 1918, da hun var 13 år, rodde hun og en lillebror i dårlig vær ut til Flatholmen fyr for å selge blikktøy. Det var flere kilometer i åpen sjø ut til fyret som er kjent fra sangen som begynner med "Du fikk ingen kiste, du fikk ingen krans", som ble skrevet etter tragedien og heldedåden i 1894, da to unge søstre så faren og en bror forsvinne i bølgene, og klarte å ro ut og redde den andre broren. De to som jeg skriver om her, ble tatt godt imot, men familien på fyret hadde ikke penger å kjøpe for. Da ville de ro videre ut til Rott, men ble frarådet dette på det sterkeste. Det ville nok også ha vært den visse død.

På "kjønnsmarkedet" ble hennes skjebne å ende opp med et skikkelig utskudd, og loffe rundt med ham på landeveien i nærmere 40 år, sommer og vinter. Reiselivet tok slutt da

kommunen satte opp en hytte til dem i 1958. Mot slutten fikk de faktisk også innlagt vann. Nesen ble det også en *viss* ordning på: Under krigen var det en lege på Sandnes sykehus som spurte om de skulle prøve å lage en kunstig nese til henne. Det ble skåret ut noe som lignet, som ble festet på en brilleinnfatning uten glass. Denne brukte hun resten av livet. Én gang kom jeg brått på henne, uten at hun hadde nesen på. Det var et vondt øyeblikk for oss begge. Når hun leste og skrev, satt hun med et stort forstørrelsesglass. På handlelappen kan jeg huske at hun skrev "topak" for tobakk. Sosialkontoret kalte hun for fattigkontoret, før hun utpå 1980-tallet ble moderne og sa "solialkontoret". Dum var hun *ikke*. Å se om folk hadde gode hensikter eller ikke, var hun ekspert på. I dag ville jeg ha kalt henne for en stor *psykolog*...

Lillebroren som var med på den hasardiøse roturen, havnet faktisk på Lindøy, som var Sør-Vestlandets Bastøy. Han var stri i ungdommen. Før krigen var han predikant en stund, "Men det var i de dårlige tidene", som han sa. Jeg kan huske at det var litt vrient å feste sammen med ham. Da kom det alltid fram mye dritt, og han kunne både gråte og bli hissig. En annen lillebror, min nå 91 år gamle venn, måtte mer enn én gang bli morsk for å roe ham ned. Også 91-åringen har en historie å fortelle: Da han var fire år, i 1923, reddet hans storesøster, hun uten nese, ham fra å bli angrepet av en gris. Det er nokså rart å høre en slik historie levende fortalt, nesten 90 år etterpå. I det samme året døde moren av kreft, attpåtil på nyttårsaften. I forbindelse med begravelsen står det i kirkeboken at farens yrke var omstreifer. Før han var ferdig på folkeskolen, med andre ord godt under 14 år gammel, ble han sendt i "tjeneste" på en gård. Jeg tror nok at "lønns- og arbeidsforhold" konkurrerte dårlig med tilsvarende på Bastøy! På toppen av sin "karriere", da han hadde vært gårdsarbeider på Østlandet noen år etter krigen, tilbudte en skipsreder ham jobb som stallmann på Øvrevoll galoppbane. Nå må jeg imidlertid gi meg, før jeg "tar helt av" om disse menneskenes skjebne.

Til venstre min kjære venninne på trolig det siste bildet som ble tatt av henne før hun døde i 1988. Katter, her en skummel hannkatt, var en viktig del av hennes liv. Divanen hun ligger på, overnattet jeg på mange ganger. I midten et nylig bilde av hennes bror, som den dag i dag får oss til le oss skakke når han forteller gamle historier. Til høyre "villaen" som kommunen satte opp, og som begge bodde i.

Å nei, det var nok tøft for mange i den tiden. Guttene på Bastøy hadde nok både klær, seng og regelmessige måltider, og en del fikk fagbrev og endte som selvstendig næringsdrivene uten at jeg dermed skal oppfattes som å forsvare Bastøy, for ikke å si ta til orde for gjenåpning. Jeg mener bare at de som tror at forhold som barn og unge levde under på Bastøy var så enestående negative, må ha lite historiekunnskaper. Så kan man si at Staten drev Bastøy, men det er alltid en sammenheng mellom hva folk, fagfolk og "staten" mener ...

Tilbake til atferdsanalyse. Jeg er vel litt "inhabil" når det gjelder å mene så mye om hva som har skjedd med vårt kjære NTA. Jeg kan imidlertid ikke unngå å få med meg at det

synes å være litt misnøye rundt omkring når det gjelder stoffmengde, hvor interessant det er, og at man så smått har begynt å skrive på engelsk. Det siste skjedde for øvrig med en litt rar begrunnelse for hvorfor intervjuet ikke ble oversatt til norsk. Faktum er vel at ikke alle er like komfortable med engelsk. Noen aner også en tendens til at NTA prøver å dreie i litt mer ”eksklusiv” retning, etter hvordan det går an å tolke noe av innholdet i nr. 4/2010. I så fall kan det nok være litt skummelt med tanke på interessen ute blant de jevne medlemmer. Det er nesten så det går an å fantasere om at noen har planer om å lansere et *nytt* atferdsanalytisk tidsskrift med en mer erklært ”folkelig” profil. Dette må vel i så fall være noen som mener at det er behov for en kanal for å få fram en del av det gode praktiske arbeidet som skjer på ”grasrota” rundt om i landet. Kanskje det til og med går en person rundt med en redaktør i magen, og kanskje det er krefter i sving for å planlegge det praktiske? Jeg skal ikke si at jeg er synsk, men jeg tror at det kan være verdt å følge med litt. Eller er det bare fantasier?

Uansett går vi en spennende senvinter i møte, for øvrig en ganske trygg påstand – å drive med atferd er *alltid* spennende, ikke minst når man er atferdsanalytiker.

Noe så fint! Utsikt en stund før landing på Stavanger lufthavn om morgenen den 13. desember 2010, Jeg fant raskt fram kameraet. Vi ser Lysefjorden, med kjente fjellformasjoner som Preikestolen og Kjerag, og Setesdalsheiane i bakgrunnen.

Takk for denne gang, og vel møtt på seminar om skolenekting på Milepælen på Sand den 4. februar, for de som dette er aktuelt for.

21. januar 2011

Børge Holden